

LUKUMUMMIT JA -VAARIT

Sanaston kasvun tukeminen

Jatkokoulutus

LUKUMUMMIT JA -VAARIT

Niilo Mäki
INSTITUUTTI

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

Vieraskieliset oppilaat

- Vuoden 2023 lopussa Suomessa asui 558 294 vieraskielistä ihmistä eli henkilöä, jonka äidinkieli on jokin muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Joka kymmenes suomalainen on siis vieraskielinen.
- Lasten (0-14-vuotiaat) osuus vuoden 2023 lopussa kaikista Suomessa asuvista vieraskielisistä oli 18,4 %.
- Oman äidinkielen opetusta annetaan Suomen kouluissa yli 50 eri kielessä.

LUKUMUMMIT JA -VAARIT

Niilo Mäki
INSTITUUTTI

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

Sanavaraston kasvun tukeminen

- Sanasto on tärkein yksittäinen tekijä toisella kielellä opiskeltavissa oppiaineissa menestymiselle: mitä laajempi sanavarasto oppilaalla on, sitä paremmin hän ymmärtää tekstejä.
- Sanaston kasvattaminen on käytännössä uusiin sanoihin tutustumista ja niiden käytön vakiinnuttamista eli jo opitun vahvistamista.

RATKAISE KUKA TAI MIKÄ SYNI ON

Syniä on vanhoista seloista asti pönitty viisaana humpeena. Synille on tyypillistä suhteellisen suuri konu, lyhyt temö ja koukkumainen lyhyt kulkkero. Hamputit ovat samannäköiset, mutta polluna on usein hannia suurikokoisempi. Synit muletaan hyvästä kalnaherosta, lähes äänettömästä munnosta sekä noin 270 lustetta kääntyvästä konusta.

Mitä ns. sanan osaaminen tarkoittaa?

Sanan osaamiseen liittyy monia puolia, esim.:

- sanan merkityksen tietäminen
- sanan taivuttaminen oikein
- sanan ääntäminen oikein
- sanan käyttöön liittyvien tyyliseikkojen tietäminen.

Sanan osaamisessa on eri asteita ja tasoja!

Kulttuurinen tieto

- Kulttuurinen tieto tarkoittaa myös ajallista ja maantieteellistä tietoa eli ylipäätänsä kaikkea sitä, mikä tekee asiasta lukijalle tutun.
- Tutuus helpottaa tekstin ymmärtämistä.
- Lukeminen ei ole passiivista vastaanottamista. Lukijan oma maailmakuva ja tausta vaikuttavat tekstin tulkintaan.
- Lukiessa tekstiin tulee mukaan lukijan oma kieli ja kulttuuri.
- Vaikka kielelliset taidot olisivat hyvin korkealla tasolla, voivat jotkut asiat olla haastavia ymmärtämisen kannalta, koska lukijalta puuttuu kulttuurista ja sosiaalista tietoa.

Sanan opettaminen kirjallisuuden avulla

- Oppiminen on tehokkainta, jos sanasto koskee oppijan arkea ja elinympäristöä.
- On tärkeää oppia myös tavallisten sanojen muodostamia sanayhdistelmiä tai idiomeja (esim. *koiranilma*, *musta hevonen*).
- Tekstiä lukemalla sanasto muodostaa mielekkäitä yhteyksiä.
- Tekstissä sanat esiintyvät taipuneina.
- Ääneen lukemisen avulla opitaan kielen ääntämistä, puhemelodiaa eli intonaatiota, puheen rytmiä ja luontevaa painotusta.

Paljon opittavaa

- sävyerot, esim. *lapsi, mukula, kakara*
- suomessa joet ja ihmiset pitkiä, mutta rakennukset korkeita
- ilmaukset, joiden merkitys on jotakin muuta kuin yksittäisten sanojen merkitykset, esim. *olla hajua* tai *vihreä aalto*
- sanat, joiden kuvaama ilmiö ei ole tuttu, esim. *hankikanto*
- *Lyödä luuri korvaan* on tuttu ilmaisu monelle, mutta seuraaville sukupolville sen tausta ei välttämättä aukea, koska kännyköissä ei ole erillistä luuriosaa.

Kieleen kuuluvat monimerkityksellisyys
ja erilaiset kielikuvat.

KUVAT KÄYTTÖÖN!

Nimetään kuvasta sanoja.

Mitä kuvassa on?
Mitä kuvassa tapahtuu?

Voidaan johdatella myös uusiin sanoihin!

Sanaston oppiminen lukutuokioilla

- Keskeytetään välillä lukeminen ja varmistetaan, että sanasto on ymmärretty.
- Liiallinen sanojen selittäminen voi myös haitata lukukokemusta, joten avainsanojen selittäminen ja juonen ymmärtäminen riittää.
- Keskustellaan sisällöstä ja tekstin merkityksestä.
- Pysähdytään hankalan sanan kohdalla ja kokeillaan erilaisia sananselitystapoja, esim.:
 - asian kuvailu omin sanoin.
 - piirtäminen
 - samaa tarkoittava sana eli synonyymi
- Pyydetään oppijaa kuvailemaan sanan merkitys tai sana omalla äidinkielellään.

Substantiivit: esineet ja asiat

1. Jaottelu yläkäsite-alakäsite

- Mihin ryhmään sana kuuluu? (esim. koira on eläin)
- Mitä muita eläimiä tiedät? (esim. kissa ja kenguru)

2. Sanahahmo

- Mikä toinen sana tulee sanasta mieleen? (esim. sauva > vauva tai maailmanpyörä > maailma ja pyöreä). Saa olla hassujakin asioita!

3. Yhdyssanat

- Mistä sanoista yhdyssana koostuu, mitä yksittäiset sanat tarkoittavat? (esim. tulitikku)

Harjoitellaan!

Krokotiili käveli laiturin päähän ja hyppäsi saman tien oikean tiikerinloikan veteen. Tämän rannan krokotiili tunsi paremmin kuin kukaan.

Pinnan alla piilossa ei ollut kiviä tai tukkeja. Vieraassa rannassa krokotiilitkin sulahtavat veteen varovaisen hitaasti.

Hannu Hirvonen: *Viisisataa kutiavaa hammasta*

LUKUMUMMIT JA -VAARIT

Niilo Mäki
INSTITUUTTI

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

Verbit: tekemistä ja toimintaa

Mietitään aina ensin perusmuoto ja yksikön taivutukset!
”Menisimmeköhän?” → ”Tämä on mennä. Minä menen, sinä menet, hän menee”

1. Pantomiiimi

- Esitetään verbin kuvaamaa toimintaa.

2. Tunnetila

- Pohditaan yhdessä, millainen tunne verbin kuvaamaan tekemiseen liittyy.

3. Yhteenkuuluvat asiat

- Kuka tai mikä voi tehdä verbin kuvaamaa asiaa tai mitä asialla tehdään?
- Esim. mitä kaikkea voi kaataa tai missä kaikkialla voi loikoilla

Harjoitellaan!

Jänis pelkäsi kettua, se alkoi ihan täristä. Siinä ei ole mitään kummallista, jäniksen kannattaakin pelätä kettua.

Nyt kettu ei kuitenkaan näyttänyt nälkäiseltä, se näytti vain vihaiselta ja harmistuneelta. Sen takia jänis rohkaistui puhumaan ketulle.

Hannu Hirvonen: *Viisisataa kutiavaa hammasta*

LUKUMUMMIT JA -VAARIT

Niilo Mäki
INSTITUUTTI

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

Adjektiivit: piirteitä ja ominaisuuksia

1. Vastakohtat

- Mietitään sanalle vastakohta ja mitä se tarkoittaa.

2. Vertailu

- Taivutetaan sanaa vertailumuodoissa.
 - Nopea – nopeampi – nopein
 - Uskomaton – uskomattomampi - uskomattomin

3. Mielikuvaharjoitukset

- Suljetaan silmät ja mietitään, miltä kyseinen adjektiivi voisi tuntua.

Harjoitellaan!

Kettu oli kutsunut jäniksen pesänsä edustalle korttia pelaamaan ja teetä juomaan. Kettu oli hyvin kiitollinen jänikselle metsän rauhoittumisesta.

Karhun hengitys haisi aika lailla. Sen kolo oli tunkkainen kuin vanha saapas.

Hannu Hirvonen: *Viisisataa kutiavaa hammasta*

Sanaston oppiminen

Muista pysähtyä niiden sanojen kohdalla, joita epäilet tuntemattomiksi tai vaikeiksi!

Rohkaise lasta kysymään!

Pyydä lasta selittämään itse sanoja!

LUKUMUMMIT JA -VAARIT

Niilo Mäki
INSTITUUTTI

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

Tärkeintä saada kielenoppija
puhumaan ja ajattelemaan!

Paljon keskustelua!

LUKUMUMMIT JA -VAARIT

Niilo Mäki
INSTITUUTTI

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

Mitä jäi mieleen?

Kysyttävää?

Ajatuksia?

LUKUMUMMIT JA -VAARIT

Niilo Mäki
INSTITUUTTI

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO